

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ В УКРАЇНІ

THE PRACTICE OF DISCIPLINARY RESPONSIBILITY OF ADVOCATES IN UKRAINE

А. В. САВЧЕНКО

Savchenko A.

*аспірант, Академія адвокатури України
(Науковий керівник – професор С. В. Гончаренко)*

Метою дослідження є аналіз практики застосування дисциплінарної відповідальності адвокатів в Україні відповідно до нормативно-правових актів в Україні, що регулюють адвокатську діяльність на прикладі рішень Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України прийнятих у 2015 році, як одна із передумов боротьби з корупцією в Україні.

Виклад основного матеріалу.

Корупція в Україні є однією з найважливіших проблем державного розвитку та громадянського суспільства. Як поняття корупцію визначають як негативне соціальне явище, джерело економічних, політичних і соціальних ризиків для українського соціуму. Руйнівні наслідки корупції проявляються як в падінні престижу та авторитету влади та державних інститутів, руйнуванні моральних основ суспільства, так і в політичній, економічній, соціальній та інших сферах життєдіяльності українського суспільства. Особливо небезпечною є корупція у системі правосуддя, складовою частиною якої є інститут адвокатури. Сутністю інституту адвокатури є те, що одночасно він є невід'ємною частиною судової системи, незалежність якої базується на поділі влади, яка може бути створена лише за наявності дійсно незалежної адвокатури. Так, у Резолюції 1703 (2010) Парламентська асамблея відзначає, що корумпованість судової системи підриває верховенство права, що є наріжним каменем плюралістичної демократії; вона ставить під сумнів рівність перед законом і право на справедливий судовий розгляд, підриває легітимність всіх

органів державної влади. Корупція в судовій системі сприяє безкарності, викорінювання якої Асамблея вимагала як пріоритетне завдання у своїй Резолюції 1675 (2009) «Стан прав людини в Європі: необхідність викорінювання безкарності» [1].

У звітах Міжнародної організації по боротьбі з корупцією «Transparency International» неодноразово зазначалося, що Україна є державою з високим рівнем корупції, яка вразила все суспільство, державні інституції, зокрема судову систему на центральному та місцевому рівнях. Так зокрема, у звіті Міжнародної організації по боротьбі з корупцією «Transparency International» за 2014 рік Україна має 26 балів зі 100 можливих, при цьому 0 балів означає найвищий рівень корупції, а 100 балів її відсутність в країні. За даними звіту Україна зайняла 142 позицію в рейтингу зі 175 та за рівнем корупції знаходиться поряд з такими країнами як Уганда та Острови Коморські [2]. Як наслідок такого стану корумповані відносини витісняють правові, етичні стосунки між людьми, із аномалії поступово перетворюються на норми поведінки. Корупція в інститутах судової влади поширює практику несправедливого вирішення судових справ, бо як можна вважати справедливим існування плати навіть за законне рішення? Таким чином, враховуючи роль правосуддя в правовій державі, ефективна боротьба з корупцією є необхідною умовою подальшого існування та розбудови української державності.

Конституція України в статті 59 проголосила найважливішу роль адвокатури

у забезпеченні права на правову допомогу, оскільки саме адвокатура за Конституцією України створена та діє для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах [3]. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», прийнятий 05.07.2012 р. (далі – Закон), істотно розширив офіційне визнання сфери дії адвокатури та підвибив її соціальний статус в українському суспільстві, визнавши її інститутом [4]. Виходячи з наведеного складно не погодитися з думкою С. Є. Лібанової, що адвокат має захищати громадян не від закону, а від порушень закону щодо них, сприяти своїми діями зміцненню законності, підвищенню рівня довіри населення до закону, законності, судової влади та держави в цілому [5, 113].

Надзвичайна важливість функціонального навантаження адвокатури вимагає від адвокатів слідування високим етичним стандартам поведінки. При цьому специфіка, комплексний характер обов'язків, що покладені на адвокатуру, обумовлюють необхідність збалансування засад служіння адвоката інтересам окремого клієнта та інтересам суспільства в цілому, дотримання принципів законності і верховенства права. Дотримання адвокатами особливих деонтологічних вимог і правил розглядається світовою адвокатською спільнотою як необхідна передумова повноцінного функціонування адвокатури, виконання нею її важливої соціальної ролі в демократичному суспільстві та, на мою думку, є її можливістю впливу на рівень корупції в системі правосуддя, враховуючи наявність негативних думок у суспільстві, що адвокат є посередником між судом та зацікавленою стороною судового процесу та виконує функції, що є далекими від призначення та функцій адвокатури.

Законом про адвокатуру та адвокатську діяльність встановлено, що адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів. Положеннями Закону про

професійні обов'язки адвоката передбачено наступне. Так, адвокат під час здійснення адвокатської діяльності зобов'язаний дотримуватися присяги адвоката України та Правил адвокатської етики, на вимогу клієнта надати звіт про виконання договору про надання правової допомоги, невідкладно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів, підвищувати свій професійний рівень, виконувати рішення органів адвокатського самоврядування, виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством та договором про надання правової допомоги. Адвокату забороняється: використовувати свої права всупереч правам, свободам та законним інтересам клієнта; без згоди клієнта розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб; займати у справі позицію всупереч волі клієнта, крім випадків, якщо адвокат впевнений у самообмові клієнта; відмовлятися від надання правової допомоги, крім випадків, установлених законом.

Так, адвокат приймаючи присягу урочисто присягає у своїй адвокатській діяльності дотримуватися принципів верховенства права, законності, незалежності та конфіденційності, правил адвокатської етики, чесно і сумлінно забезпечувати право на захист та надавати правову допомогу відповідно до Конституції України і законів України, з високою відповідальністю виконувати покладені на мене обов'язки, бути вірним присязі. Правилами адвокатської етики [6] унормовано, що загальними принципами адвокатської етики є: незалежність та свобода адвоката у здійсненні адвокатської діяльності; дотримання законності; домінантність інтересів клієнтів; неприпустимість конфлікту інтересів; конфіденційність; компетентність та добросовісність; повага до адвокатської професії тощо.

Адвоката може бути притягнуто кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження з підстав, передбачених Законом. Підставою

для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку. Дисциплінарним проступком адвоката є: 1) порушення вимог несумісності; 2) порушення присяги адвоката України; 3) порушення правил адвокатської етики; 4) розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення; 5) невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків; 6) невиконання рішень органів адвокатського самоврядування; 7) порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом. Не є підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності винесення судом або іншим органом рішення не на користь його клієнта, скасування або зміна судового рішення або рішення іншого органу, винесеного у справі, в якій адвокат здійснював захист, представництво або надавав інші види правової допомоги, якщо при цьому не було вчинено дисциплінарного проступку.

За вчинення дисциплінарного проступку до адвоката може бути застосовано одне з таких дисциплінарних стягнень: 1) попередження; 2) зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року; 3) для адвокатів України – позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України, а для адвокатів іноземних держав – виключення з Єдиного реєстру адвокатів України.

У разі застосування дисциплінарних стягнень за порушення Правил адвокатської етики та/або Професійних етичних (деонтологічних) норм поведінки адвокатів іноземної держави (у випадках, передбачених цими Правилами), що діють в країнах, в яких такі адвокати мають право здійснювати адвокатську діяльність, дисциплінарні органи адвокатури України мають виходити із загальних засад юридичної відповідальності, зокрема повинні застосовувати дисциплінарні стягнення лише за винні порушення. Щодо

відносин дисциплінарної відповідальності адвокатів діє презумпція невинуватості.

На жаль, відповідно до даних офіційних сайтів дисциплінарних органів адвокатури практика КДКА в регіонах не є доступною для ознайомлення та аналізу, що на мою думку негативно впливає на прозорість процесу застосування адміністративної відповідальності до адвокатів в Україні. Щодо практики розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури України (далі – ВКДКА України) відповідно до ст. 52 Закону, то рішенням ВКДКА України 2015 року буде приділено увагу в цій доповіді як прикладу практичної реалізації норм Закону щодо дисциплінарної відповідальності адвокатів.

Відповідно до даних офіційного сайту ВКДКА України станом на 01.11.2015 року було викладено 125 рішень ВКДКА, зокрема, засідань, що проводилися ВКДКА у період з 1 січня по 1 червня 2015 року [7].

Згідно зі статтею 42 Закону адвокат чи особа, яка ініціювала питання про дисциплінарну відповідальність адвоката, має право оскаржити рішення у дисциплінарній справі протягом тридцяти днів з дня його прийняття до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду. Оскарження рішення не зупиняє його дії. Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури протягом десяти днів з дня отримання заяви (скарги) витребує матеріали дисциплінарної справи у відповідної кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та забезпечує розгляд скарги на рішення у дисциплінарній справі протягом тридцяти днів з дня одержання матеріалів дисциплінарної справи. Практика розгляду ВКДКА дисциплінарних справ демонструє проблему зі строками розгляду заяв скаргників, зокрема, через істотний період часу від дати отримання ВКДКА скарги до прийняття рішення за результатами розгляду такої скарги, що може бути спричинено

тривалим строком фактичного отримання ВКДКА документів необхідних для розгляду скарг по суті.

За результатами аналізу зазначеної вище дисциплінарної практики ВКДКА України можливо виділити такі тенденції.

Основна частина скарг, відносно яких на офіційному сайті ВКДКА за 2015 рік наявні рішення комісії, стосується оскарження заявниками рішень дисциплінарних палат регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій про відмову в порушенні дисциплінарної справи відносно адвокатів. Рішення дисциплінарних палат регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій з урахуванням обставин кожної конкретної справи в цілому підтримуються ВКДКА. З чого можливо зробити висновок, що інформація про неналежне надання правової допомоги адвокатами у значній частині скарг заявників на адвокатів не знаходить свого підтвердження та такі скарги є необґрунтованими по суті. Справедливості заради слід зазначити, що в частині випадків, де порушення адвокатами Закону підтверджуються дисциплінарними органами адвокатури, застосовуються різні види дисциплінарних стягнень, а при винесенні попередження, як правило, враховується тяжкість порушення та його наслідків, стаж роботи адвоката та наявність у адвоката попередніх дисциплінарних стягнень.

Суб'єктами звернення зі скаргами до ВКДКА України є як правило фізичні особи або представники юридичних осіб – опонентів сторони, яку представляє адвокат у певних провадженнях, також частими скаржниками є клієнти адвокатів чи близькі родичі клієнтів. Певну кількість скарг на адвокатів подано судьями, працівниками правоохоронних органів, а також самими адвокатами. Зазначене підтверджує практичну реалізацію норми частини 1 статті 36 Закону щодо права на звернення до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури із заявою (скаргою) щодо поведінки адвоката, яка може бути підставою для

дисциплінарної відповідальності, яке має кожен, кому відомі факти такої поведінки.

Розповсюдженими підставами притягнення адвоката до адміністративної відповідальності дисциплінарними палатами регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій, що знаходять своє відображення і в рішеннях ВКДКА України зокрема є:

- порушення вимог статей 8, 20 Правил адвокатської етики, що виразилося в перевазі власних інтересів адвоката перед інтересами клієнта;
- порушення вимог статті 21 Закону в частині наявності конфлікту інтересів у адвоката;
- порушення вимог статті 11 Правил адвокатської етики в частині некомпетентності та не добросовісності адвоката при наданні правової допомоги;
- порушення статті 30 Закону, статті 28 Правил адвокатської етики в частині не зазначення та відповідно не врегулювання істотних умов договору про надання правової допомоги, зокрема правил обчислення гонорару, його зміну, порядку сплати та повернення тощо;
- порушення статті 31 Закону в частині здійснення адвокатом захисту протягом строку зупинення права на заняття адвокатською діяльністю.

Як приклад уособлення численних порушень адвокатом зазначених вище положень Закону та Правил адвокатської етики, що призвело до логічного негативного результату, можна навести з останніх рішень ВКДКА України – Рішення № V-005/2005 у справі за скаргами на рішення ДП КДКА м. Києва від 30.09.2014 р. про порушення дисциплінарної справи відносно адвоката та від 27.01.201 р. про притягнення до дисциплінарної відповідальності та застосування дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю від 28.0.2015 р.,

Рішення № V-008/201 у справі за скаргою на рішення ДП КДКА Київської області від 17.07.2014 р. про відмову в порушенні дисциплінарної справи [8, 9].

Узагальнюючи, зазначу, що на мій погляд, комплексне застосування якісного навчання та перевірки професійних знань та навичок адвокатів з дієюю та прозорою системою

контролю за дотриманням деонтологічних засад діяльності адвокатів, включаючи зважене застосування заходів дисциплінарної відповідальності органами адвокатського самоврядування відповідно до Закону є умовою існування сильної адвокатури та відповідно передумовою та ефективним інструментом протидії корупції у системі судоустрою України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Рекомендація Асамблеї 1896* (2010). Корупція в судовій системі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz2/docs/1047_rec_1896.htm
2. *Звіт Міжнародної організації по боротьбі з корупцією «Transparency International» за 2014 рік* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.transparency.org/cpi2014/results>
3. *Конституція України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
4. *Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 5076-VI* від 05.07.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
5. *Либанова С. Э.* Адвокатура Российской Федерации в механизме конституционного гарантирования защиты прав и свобод: монография / С. Э. Либанова ; Курган. погран.ин-т Федеральной службы безопасности РФ. – Курган, 2009. – 375 с.
6. *Правила адвокатської етики*, затвержені Установчим З'їздом адвокатів України 17.11.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uaa.org.ua/uploads2/reformuvannya/Pravila.pdf>
7. *Дисциплінарна практика ВКДКА України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vkdka.org/category/docs-rishennia/>
8. *Рішення № V-005/2005* у справі за скаргами на рішення ДП КДКА м. Києва від 30.09.2014 р. про порушення дисциплінарної справи відносно адвоката та від 27.01.201 р. про притягнення до дисциплінарної відповідальності та застосування дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю від 28.05.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vkdka.org/category/docs-rishennia/page/3/>
9. *Рішення № V-008/201* у справі за скаргою на рішення ДП КДКА Київської області від 17.07.2014 р. про відмову в порушенні дисциплінарної справи від 28.05.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vkdka.org/category/docs-rishennia/page/2/>